

ГЛАСНИК

СКОПСКОГ НАУЧНОГ ДРУШТВА

BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ SCIENTIFIQUE DE SKOPLJÉ

КЊИГА XI ТОМЕ

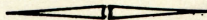
ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

SECTION DES SCIENCES HUMAINES

5

УРЕДНИК Dr. РАДОСЛАВ М. ГРУЈИЋ

DIRECTEUR RADOSLAV M. GRUJIĆ

СКОПЉЕ — SKOPLJÉ

1932

познавање лиџературе о предмету, а нада све знати шта и како, у ком опсегу и на који начин, треба изнети пред странце. Писац, г-ца Вековићева нема тих способности. Пишући чланак под горњим насловом (по ком би очекивали кратак синтетички преглед нашег народног живота и обичаја с изношењем онога што је битно и опште и заједничко свим Србима), она је употребила стварно само седам дела, и то: Вуков Рјечник, пет радова из Српског етнографског зборника и Живот и обичаје Васојевића од И. Јелића.

У појединим одељцима тог чланка говори се о: задрузи, породици, обичајима приликом рођења, кумству, слави, гостопримству, побратимству, крвном умиру, погребу, тужбалицама, даћама, задушницама и гробовима. То су углавном само преведени опширни изводи из поменутих дела, и подаци из појединих крајева уопштени (тако нпр. у одељку о задрузи је углавном само превод онога што је пок. Ат. Петровић рекао за задругу у Скопској Црној Гори), што није било нимало оправдано. Према томе, за нас тај рад не доноси ништа ново а странце обавештава непотпуно и погрешно.

Мил. С. Филиповић

Docteur Maurice Neveux, Cimetières et églises en Serbie du sud (Macédoine). „L' Ethnographie“ (Paris) 1928, стр. 30—40.

Писац, одмах у почетку, напомиње да тим својим радом допуњава своја излагања, објављена 1921 у *Revue d' Ethnographie et des Traditions populaires*. Податке је скупио као срески лекар у јужнословенској државној служби.

То су махом случајно скупљени подаци само из неких места (о муслиманским гробљима поред пута Штип—Кавадарце, веома мало, као што је веома мало и о хришћанским гробљима у Крушеву и у Неготину на Вардару, затим о торњевима, крстионицама, гробљанским вратима, нартексима и црквама). Података о појединим предметима уопште је врло мало и ретко је који изван Крушева те је, према томе, грађа већином цинцарског а не нашег порекла, а Цинцари се не могу сматрати правим претставницима Јужне Србије. Писац није уопште имао разумевања нити је познавао наше прилике и обичаје. Тако нпр. он меша сат-куле са турбетима (стр. 32), тврди да су звонаре код македонских цркава увек уз јужну страну цркве, у каменим стубовима поред цркава види „торњеве“ који би претстављали мртве (стр. 34), а то би могли да буду какви бунари или притвори, тврди да се код Срба деца не крштавају у црквама (стр. 34), не зна да је у православним црквама само по један жртвеник (стр. 35), не зна чему служе зграде на гробљима по Јужној Србији (стр. 36), не зна шта је и чему служи амвон (стр. 38), па није умео да види ни шта претстављају поједине иконе (стр. 38—39) итд. Укратко, цео тај прилог од врло је незнатне научне вредности.

Мил. С. Филиповић

Dr. R. Savnik, Kolonizacija v Vardarskoj banovini. „Življenje in Svet“, knj. VII, sv. 20 (posvećena III kongresu geografa i etnografa), стр. 553—555. — Информативан чланак о правцима садашњих покрета становништва у Вардарској Бановини и у делу Зетске Бановине, о обиму досада извршене колонизације као и о њеном етничком и политичком значају.

Мил. С. Филиповић

Д-р Илија М. Јелић, *Шта значи камен о враџу?* Историско-правна студија. Београд, 1931. Стр. 46.

Један напис у Гласнику Скопског научног друштва био је свакако повод да г. Јелић напише своју расправу. Наиме, г. д-р Тих. Р. Ђорђевић објавио

је у одељку „Питања“, у првој књизи Гласника (стр. 528—530), краћи чланак: „Шта значи камен о врату?“ У том чланку је г. Ђорђевић изнео апел за скупљање података ради изналажења објашњења обичају који је кнез Данило Црногорцима забранио чл. 65 свога Законика од 1855 год.: да ниједан Црногорац не сме долазити на суд на жалбу с каменом обешеним о врату. Том апелу г. Ђорђевића одазвао се је преко „Гласника Скопског научног друштва“ (књ. III, стр. 347) једино г. Т. Смиљмнић с подацима из предања и обичаја код Мијака, али је тај апел ипак био плоднији: о истом питању писано је у „Полицији“ и „Правди“ за 1930 год., па је г. Јелић написао своју студију о томе, а г-ђа Р. Петровић—Радојичић подвргла је оштрој критици излагања г. Јелића.¹

Г. Јелић само узгред помиње чланак г. Ђорђевића, који је бесумње први о том питању код нас и у ком је проблем јасно постављен и узима да реши то питање, у чему је веома одлучан. Г. Јелић је скупио још доста нових података о том обичају, нашао је неколико података у нашој литератури а хтео је да поведе рачуна и о страниј литератури. После уводних излагања, писац опширно износи своје мишљење о значењу тог обичаја, а на крају, у закључку, у шест тачака резултате свога расправљања.

Ако се пређе преко питања да ли није можда било рано прићи решавању постављеног питања са стране г. Ђорђевића (а по мом мишљењу г. Јелић је у томе похитао), остаје питање да ли је г. Јелић могао доћи до коначног решења. Из неколиких следећих напомена видеће се да није.

Познато је како г. Јелић површно и погрешно узима цитате из туђих дела. Навешћу један нов пример. Наводећи, на стр. 6 поменуте расправе наредбу босанског бискупа Милетића из 1827 год. писац и греша и превиђа. У „Izvorima za kulturnu povijest bosanskih franjevaca“ од фра Ј. Јеленића, на стр. 116—117, су наредба бискупског викара и сâмог бискупа Милетића из 1827 год. о покори за неке отмичаре. Г. Јелић је видео само последњу а не и прву, викарову, наредбу која још речитије говори о томе како ће отмичари издржати покору: док се у бискуповој наредби помиње само чекић или подебела гужва, у викаровој се помиње „тежак камен“ о врату. (Још једна ситница. Г. Јелић пише: „Наиме, 1827 бискуп Милетић у Фочи био је поставио услов...“ Међутим, ни бискуп ни његов викар нису били у Фочи, него су слали наредбе жупнику у Фочи, а та је Фоча католичко село у дервентском срезу). Ту је, дакле, ношење камена о врату као казна са стране црквених власти.²

И г. Јелић зна да је ношење камена о врату употребљавано као нарочита казна, и то поглавито за жене, у Белгији, Италији, код „једног германског племена“ и у староме мађарском праву, одакле да је прешла и у старо хрватско право. Ту је г. Јелић веома слаб. Податке с хрватске територије наводи он овим редом: „1384, 1472 и 924 год. А последњи податак, једна одлука сплитског сабора, очигледно доказује да је та казна била позната код Хрвата и пре него што је мађарско право могло утицати на хрватско и да је казна црквеног порекла. Даље могу да напоменем да је казна ношења камена о врату била веома раширена по Европи. О томе има доста обавештења у стручној литератури, а нарочито у расправи: *Eberhard V. Küntzberg, Rechtsgeschichte und Volkskunde* (објављеној у *Jahrbuch für historische Volkskunde*, Bd. I. стр. 67—127), у ком је један одељак посвећен ношењу камена („Das Steintragen“, стр. 102—106), које је као изобличујућа казна било веома раширено у немачком средњем веку, а обичај је постојао још у Француској, Белгији, Низоземској, Данској, Шведској, Угарској, Седмоградској и Пољској. Занимљиво је, да тај писац налази порекло тог правног обичаја у црквеној казни а даље порекло му види у обичају жртвовања камења. Обичај помнutoг кажњавања био је, дакле, познат готово у целој Европи. (У руском

¹ *Radmila Petrović—Radojičić*, „Značenje kamena o vratu“ по испитивањима г. Илије Јелића, *Kritika jedne istorisko-pravne studije* Zagreb 1931.

² Овде узгред напомињем да наведени случај није био једини у Босни: у католичком становништву Рање живи успомена на такав начин кажњавања са стране црквених власти.

народном веровању позната је идеја о мучењу помоћу воденичног камена о врату).

Док је, дакле, кажњавање вешањем камена о врат било по Европи веома раширено а познато делом и у нашим земљама (Босна, Далмација, Хрватска), у Црној Гори је постојао обичај да појединци иду на жалбу због учињених им неправди с обешеним каменом о врату.³ У оба обичаја сусрећемо се с истим елементима, који искључују сваку помисао да су они постали независно један од другог. Сасвим је логички питати се каква веза постоји између њих и питати се који је од њих првобитнији и старији односно који је од кога постао. По г. Јелићу искључена је могућност да су Црногорци тај обичај примили од ког другог, а то доказује тим да „тога обичаја, уколико је нама (тј. г. Јелићу) познато, није било ни код једног другог народа“ (стр. 16) и чак не допушта ни могућност да је обичај постао угледањем на сличне обичаје у сусетству и код других народа, позивајући се, сасвим озбиљно, на то да „у Црној Гори... није постојало нити данас постоји какво предање о ношењу камена о врату као нарочитој врсти казне“ (стр. 22). Није потребно нарочито наглашавати, колико је такав начин доказивања неуместан и неозбиљан. Према томе, остаје и даље отворено питање да ли је излажење на жалбу с каменом о врату обичај који је самостанно поникао у Црној Гори као „творевина ранијег схватања и политичког уређења црногорских брђанских племена“ (стр. 28), као што мисли писац, или је постао под утицајем или преиначавањем поменутог обичаја кажњавања ношењем камена о врату, што ће бити много вероватније.

Г. Јелић је дао и један закључак са шест тачака. У првој тачци вели „да је до пре неколико деценија постојао код нашег народа обичај да парничар иде на суд са обешеним каменом о врату“, а у другој, после таког генералисања, да је тај обичај „био познат само у Црној Гори и ни у једном другом крају нашега народа“.

Из разлога које сам поменуо у овоме приказу не могу се примити ни остали закључци г. Јелића о значењу и о пореклу тог обичаја, и ја се овом приликом придружујем апелу г. Ђорђевића да се скупља грађа, која би нам омогућила да расправимо то питање.

Мил. С. Филиповић.

Јеремија М. Павловић, Малешево и Малешевци, Етнолошка испитивања. Београд, 1929. Са 109 слика и једном картом. Стр. 467.

Писац, пок. Јеремија Павловић († 1931) припадао је оној малобројној групи учитеља који су, поред рада у школи, имали воље и стизали да се баве скупљањем грађе о народном животу и о обичајима. Јеремија Павловић задужио је нашу науку неколиким прилозима из Северне и Јужне Србије, који садрже обилату и корисну грађу.

Књига „Малешево и Малешевци“ претставља обиман рад. Први одељак носи наслов: *Покрајина Малешево* (стр. 5—19) и садржи главна дескриптивна обавештења о пределу од петнаест села који се, без оправдана разлога, назива „покрајином“. Цело то излагање је непотпуно и некритично. У другом одељку: *Стиановништво и његова стиарина и њорекло* (стр. 20—42) писац најпре говори о најстаријим насељима и становништву, без имало критичности. Вреднији су му подаци о постанку и о новијој прошлости појединих насеља, ма да ту има доста нагађања и наивних закључака. Али ма како штури, ти подаци показују да је и у Малешеву било великих миграција и

³ И г. Ђорђевићу и г. Јелићу промакао је један, доста значајан, податак. У једној песми из племена Куча пева се о једном католику:

Подиже се Пранца Латине,

Па изиде на Скадар везиру,

О грлу му лозе и камење. (*Марко Миљанов, Песме Куча, стр. 297.*)